

UDK: 811.134.2'28

Ivana KOVAČ (Nikšić)
Filozofski fakultet – Nikšić

TEORIJSKI I EMPIRIJSKI MODELI JEZIČKE POLITIKE I JEZIČKOG PLANIRANJA U ŠPANJI

U tekstu koji slijedi predstavimo teorijske i empirijske modele koji se mogu primijeniti na jezičku politiku u Španiji kao primjeru države koja je za relativno kratko vrijeme prešla iz jednojezične i centralističke u modernu, višejezičnu i liberalnu državu čija jezička politika danas predstavlja dio evropskih tendencija u ovoj oblasti, zasnovanih, prije svega, na kulturnoj i lingvističkoj interakciji, razmjeni, saradnji i razumijevanju govornika različitih jezika uz prepoznavanje i uvažavanje kulturne, etničke, rasne i druge različitosti i specifičnosti. Možda bi primjer ovakve jezičke politike, koja je, velikim dijelom, utemeljena na državnim dokumentima, mogao da posluži lingvistima i jezičkim planerima u nas koji bi neke buduće jezičke politike mogli da usmjere ka približavanju evropskim tendencijama i omogućavanju svim građanima u našoj državi kulturne i jezičke interakcije, tolerancije i poštovanja pluralističke tradicije.

Ključne riječi: *globalizacija, ausbau jezik, jezička politika, jezičko planiranje, višejezičnost, regionalni ili manjinski jezik*

1. Uvod

Jezička realnost današnje Španije rezultat je relativno brzog prelaska iz jedne jednojezične države nametnute frankističkom diktaturom u jednu višejezičnu, modernu i liberalnu državu. Sa druge strane, masovna ekspanzija engleskog i ostalih velikih nacionalnih jezika, samim tim i španskog, i istovremeni dramatični nestanak regionalnih ili manjinskih jezika činjenica je na kojoj konstantno insistiraju lingvisti i jezički planeri iz cijelog svijeta. Inicijative koje se preduzimaju kako bi se ovi jezici, često samo folk-

lorni ukrasi u pojedinim regijama, izučavali, koristili u nastavi, medijima, državnoj administraciji, odnosno, kako bi se oživjeli i sačuvali, dio su pritiska i mjera kojima lingvisti pribjegavaju izražavajući tako zabrinutost o ovoj alarmantnoj globalnoj temi. Jezička politika i planiranje (u daljem tekstu: JPP), koji danas, nesumnjivo, predstavljaju jednu multidisciplinarnu oblast, svakako imaju udio u kreiranju ove „globalne slike“. Jedna od aktuelnih tema koja se nalazi u centru interesovanja sociolingvisti i jezičkih planera jeste i fenomen globalizacije, za koji izvjesni autori (Tradgil, [Trudgill], 2004) tvrde da nijesu karakteristični za novije vrijeme već se vezuju za fenomen države-nacije. U tom smislu, govoreći o jezičkoj politici u Evropi danas, tendencije su usmjerene ka potvrđivanju ravnopravnosti svih ljudi i jezika, ka podsticanju subnacionalnog, ka borbi za jezička ljudska prava, ka njegovanju i poštovanju različitosti itd. Unutar tog evropskog konteksta nailazimo, između ostalih, i na primjer Španije, u kojoj se, uporedo sa procesom globalizacije, kao oblikom kulturne homogenizacije, odvija i jedan sociopolitički fenomen, poznat pod nazivom glocalizacija, odnosno, jačanje lokalnih etnojezičkih zajednica i očuvanje određenih aspekata lokalnih, etničkih ili nacionalnih identiteta (Filipović, 2009).

Kao dio evropskog procesa JPP, jezička politika u Španiji „kao aktivnost koju očito preduzima država u namjeri da promoviše sistematsku jezičku promjenu u nekim govornim zajednicama održavajući građanski red i komunikaciju i pomjerajući cijelo društvo u onom smjeru koji ona smatra ‚dobrim‘ ili ‚korisnim‘“¹ (Kaplan & Baldof [Kaplan & Baldauff], 1997: XI) djelimično se utemeljila na svojim državnim dokumentima i usmjerenju cjelokupne organizacije k očuvanju višejezičnosti i promovisanju i zaštiti svojih regionalnih jezika koji su Ustavom države Španije iz 1978. godine nazvani „španski jezici“. Naime, pomenutim ustavom konačno je zvanično prihvaćena višejezičnost u Španiji a uskoro nakon toga započete su i „standardizacije“² regionalnih jezika – katalonskog, valencijskog, baskijskog i galisijskog. Oni su dobili punu pravnu zaštitu i status koo-ficijalnosti dok aranski, asturijski i aragonski, međutim, nijesu dobili sta-

¹ *‘Language planning’ is an activity, most visibly undertaken by government with the intention to promote systematic linguistic change in some community speakers for maintaining civil order and communication, and to move the entire society in some direction deemed ‘good’ or ‘useful’ by the government.* (Prev: I.K.)

² U terminologiji jezičke politike i planiranja, termin „standardizacija“ podrazumijeva širok spektar značenja koja obuhvataju kako sam proces tako i rezultate; značenja osciluju i između prepoznavanja i prihvatanja jednog standarda koji je postojao do stvaranja, izbora i nametanja novog.

tus koeficijalnosti ali im je, na osnovu ovog dokumenta, omogućeno da u statutima autonomnih regija u kojima se govore figuriraju kao zaštićeni ili jezici kojima je dat poseban status.

Svi pomenuti regionalni jezici u Španiji danas imaju status jezika iako su kroz istoriju prolazili kroz različite etape. Takođe, svi oni (osim baskijskog) predstavljaju dio jednog jezičkog geografskog kontinuuma, odnosno, ako upotrijebimo Klosovu [Kloss] terminologiju – svi su oni jezici na osnovu *ausbau* kriterijuma. *Ausbau* jezici, naime, predstavljaju standardne varijetete koji imaju svoju pisanu formu i smatraju se jezicima na osnovu političkih, kulturnih, socijalnih, istorijskih a ne samo jezičkih razloga (Tradgil, 2004, 2). Jedino baskijski na teritoriji Španije predstavlja *abstand* jezik jer se od ostalih razlikuje na osnovu lingvističkih kriterijuma.

Španija je, kao država koju karakteriše veliki broj *ausbau* jezika i istovremeni komplikovani mehanizam kojim se nastoji održati i sačuvati ta višejezičnost, postala predmet sociolingvističkih interesovanja onih koje zanima višejezičnost i/ili kontakt jezika sa svim njegovim istorijskim, strukturalnim, socijalnim i političkim implikacijama.

2. Teorijski i empirijski modeli jezičke politike i planiranja

2.1. Istorijski pregled razvoja jezičke politike i planiranja

Istorijski razvoj JPP kao multidisciplinarne oblasti koja ima za cilj organizovanu jezičku intervenciju od strane državnih institucija moguće je sagledati sa različitih stanovišta, ali mi ćemo ovdje predstaviti one modele koje smatramo međusobno komplementarnima a koji se ogledaju u razvoju JPP u Španiji.

Jedan od veoma prihvaćenih modela o evoluciji JPP kao naučne oblasti počev od kraja II svjetskog rata jeste model Tomasa Risenta [*Tomas Ricento*]. On dijeli razvoj JPP na tri faze, od kojih svaka traje dvije decenije i svaku karakterišu procesi i makrosociolingvistički događaji, epistemološke paradigme i strateški ciljevi unutar kojih, posredstvom kojih i zarad kojih se sprovode istraživanja u oblasti JPP. Svaki od ovih faktora, bilo pojedinačno, bilo interaktivno, imao je uticaj na vrstu razmatranih pitanja, na usvajane metodologije i na ciljeve koje su imala istraživanja u JPP. Naime, Risentova prva faza odgovara istorijskoj fazi dekolonizacije, strukturalizma i pragmatizma, druga propasti modernizma i kritičke sociolingvistike a treća novom svjetskom poretku, postmodernizmu i jezičkim ljudskim pravima. Prve dvije faze u Risentovom modelu razvoja JPP moguće je povezati s rješavanjima praktičnih jezičkih pitanja sa kojima se

započelo u duhu optimizma i ideološke neutralnosti a završilo tako što su prepoznati mogući negativni efekti i ograničenja modela u koje su prvenstveno bili smješteni procesi JPP.

Tolfson ([*Tollefson*], 1991) smatra da su se JPP razvili nakon kolapsa evropskog kolonijalizma i kao posljedica socio-političkih promjena koje su vodile stvaranju novih nezavisnih država i nacija. Potreba da se uspostavi nacionalni ili službeni jezik u ovim državama ili nacijama pokrenula je akademsko interesovanje za „jezički inženjering“ (Kaplan & Baldof, 1997: 358). Jezik je viđen kao sistem manje ili više podesan za standardizaciju i modernizaciju a često su samo jezici sa književnom tradicijom i razvijenim sistemom pisanja (dakle, jezici kolonijalnih sila) smatrani „nacionalnim jezicima“.

Uprkos činjenici da su jezička politika i planiranje primjenjivane vjekovima (Kalve [*Calvet*], 1998: 114), termin *jezičko planiranje* u akademskoj literaturi prvi put je upotrijebio Haugen ([*Haugen*], 1993) 1959. godine misleći pri tom na sam lingvistički aspekt, na elaboraciju normativne ortografije, gramatike i rječnika, te pisane i usmene upotrebe jezika u jednoj nehomogenoj jezičkoj zajednici.

Nešto kasnije drugi autori, kakvi su Fišman [*Fishman*], Ferguson [*Ferguson*] i Rubin i Džernud ([*Rubin i Jernudd*], počinju da se interesuju za jezičko planiranje podrazumijevajući sada pod tim pojmom svjesne napore da se djeluje na strukturu ili funkciju jezika, a da u realizaciji ovakvog planiranja treba da učestvuju i državni organi.

Klos ([*Kloss*], 1969) predlaže dvije različite faze o kojima bi trebalo voditi računa u svakom procesu jezičkog planiranja:

- fazu u kojoj se razmatraju striktno jezička pitanja i koju on naziva planiranje korpusa (*corpus planning*) i
- fazu u kojoj se razmatraju strukturalna pitanja, nazvanu planiranje statusa (*status planning*).

Prva faza podrazumijeva polje djelovanja lingvista dok je druga polje djelovanja politike i administracije unutar određene jezičke politike i unutar konkretnog pravnog okvira.

Sedamdesetih i osamdesetih godina, što odgovara drugoj fazi u Risentovom modelu, autori su započeli oštre kritike deskriptivnih modela koje su bili razvili, ukazujući na potrebu za novim evolutivnim teorijskim okvirima o JPP. Nakon kritika racionalističkog modela jezičkog planiranja, osamdesetih godina nastupilo je nezadovoljstvo koje je reflektovalo pravu

sliku stanja u okviru ove naučne discipline. Naime, bile su potrebne nove teorijske i empirijske perspektive kako bi se napredovalo u ovoj oblasti. Počelo je da se uviđa da pitanja jezičkog planiranja ne mogu biti interpretirana i objašnjena bez istorijskog i društvenog konteksta; pravile su se paralele između jezičkih, društvenih, ekonomskih, ideoloških i drugih aspekata jezičkog planiranja; objavljivale su se knjige i profesionalni članci u kojima su dovodeni u vezu jezičko planiranje i dekolonizacija, jezičko planiranje i nacija, grupa ili lični identitet (Tolfson, 1991). Uočena je i neophodnost nastanka sociolingvistike kao metodološki i teorijski samostalne nauke.

Kuper ([Cooper], 1989), polazeći od Klosovih definicija, shvata jezičko planiranje kao planiranu aktivnost kojom se utiče na ponašanje govornika u domenu usvajanja, strukture ili funkcije samih jezičkih kodova. Aktivnosti vezane za usvajanje jezika sprovode se putem obrazovnog sistema; studijama o strukturi jezika ili planiranju korpusa (kodifikacijom) bave se lingvisti dok je za funkcionalno određenje ili planiranje statusa u odnosu na drugi ili druge jezike potrebna ozbiljna jezička politika. Dakle, Kuper uvodi pojam jezičke politike u obrazovanju (*adquisition policy/planning* ili *language educational policy/planning*) koji predstavlja dio procesa JPP. On je, uz Tolfsona, jedan od glavnih predstavnika promjene u orijentaciji jezičke politike koja je obilježila devedesete godine dvadesetog vijeka, budući da je otvoreno ukazao na potrebu za teorijom o društvenoj promjeni koja bi omogućila napredak jezičke politike.

Grejb ([Grabe], 1993/1994) smatra da su upravo diskusije iz ranih osamdesetih imale za cilj uspostavljanje sistematskih pravila i principa jezičkog planiranja. Politička pitanja vezana za planiranje statusa i planiranje korpusa obično su bila asocirana s problemima implantacije i obično su to bile studije koje su se bavile problemima na nacionalnom nivou, dok su pitanja jezičkog očuvanja, oživljavanja, difuzije, promjene, izbora i nestanka tretirana deskriptivno. Devedeste godine prošlog vijeka značile su početak novih perspektiva. Počinju da se istražuju pitanja „novog nacionalizma“, „zaštite raznolikosti“, „strukture moći i nejednakosti“, „globalizacije i modernizacije“. Teme koje privlače pažnju specifičnije su i u objašnjenjima je moguće uočiti interakciju različitih faktora i odnosa. Grejb navodi sedam faktora koji pomažu da se objasne različitosti između diskusija i shvatanja koja su vladala osamdesetih godina, sa jedne, i devedesetih, sa druge strane. Neke karakteristike studija, shvatanja i diskusija koje su obilježile devedesete godine bile bi sljedeće:

1. Mnogo jasnije uočavanje da jezička politika i planiranje često obuhvataju multilingvalne kontekste.
2. Veći broj diskusija o političkim pitanjima vezanim za JPP i prepoznavanje značaja političkih odluka takođe odgovornih za samo planiranje.
3. JPP nijesu više prvenstveno vezane za nivo nacionalnog interesovanja već i za korporacije, lokalne grupe, pa čak i pojedince.
4. Kompleksnost jezika i njihova primjena postaju glavni predmet interesovanja. Pitanja maternjeg jezika u nastavi, bilingvalna nastava, razvoj pismenosti i sl. postaju integralni aspekti na polju JPP.
5. JPP obuhvata kompleksnija istraživanja o očuvanju, širenju, zamjeni i nestanku jezika. Brojne su diskusije o pitanjima prava manjinskih jezika, jezičke adaptacije i pluricentričnosti jezika.
6. Teorije i modeli JPP predloženi devedesetih godina više su prediktivni nego deskriptivni, kakvi su bili osamdesetih godina.
7. Prihvatanje činjenice da političke odluke ne vode uvijek efikasnom planiranju i da čak nijesu uvijek efikasan instrument za njenu implementaciju. Naprotiv, uviđa se da je implementacija JPP često sprovedena bez neke dosljedne politike tako da su mnogi procesi JPP sprovedeni lokalno bez koherentne inicijative u oblasti JPP.

Grejb zaključuje da su ovih sedam faktora i, možda, još neki drugi uticali na promjenu orijentacije u procesu JPP devedesetih godina prošlog vijeka. Iako je istina da ova razlika u orijentaciji djelimično reflektuje zrelost pristupa istraživanju i analiziranju tema, zaključuje da je na tu promjenu znatno uticala i promjena samog konteksta u kome su počeli da se izučavaju procesi JPP.

Konačno, devedesete godine, odnosno Risentovu treću fazu u razvoju JPP, karakteriše, osim pomenutog, i pojava paradigme jezičke ekologije (Bastardas-Boada, 2007; Filipson [*Phillipson*], 2000; Skutnab-Kangas [*Skutnabb-Kangas*] 2002, 2005), kao odgovora na globalno širenje engleskog jezika koji je postao *lingua franca* novijeg doba. Jezička ekologija ne bavi se samo socijalnim kontekstom u kome se nalazi jezik već i ekološkim kontekstom u kome se nalaze društva. Naime, zagovornici ove paradigme koja povezuje bio-raznolikost i kulturnu/jezičku raznolikost insistiraju na promociji i prihvatanju jezičkih ljudskih prava na nivou država i međunarodnih organizacija. Briga i zaštita kulturne/jezičke raznovrsnosti kao bogatstva tradicije podrazumijeva poštovanje pluralističke demokratije

i poseban odnos prema manjinskim i regionalnim jezicima koji čine bogatstvo kontinenta. Zagovornici globalnog širenja engleskog jezika smatraju, međutim, da on ne predstavlja prijetnju ostalim jezicima jer nije jezik identifikacije već samo jezik komunikacije. U evropskom kontekstu, u okviru Savjeta Evrope razvijena su dva moćna instrumenta jezičke politike za zaštitu i promociju regionalnih ili manjinskih jezika – Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima (*European Charter for Regional or Minority Languages*) i Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina (*Framework Convention for the Protection of National Minorities*). Bugarski (2005), kao neko srednje rješenje između dvije oprečne paradigme „World English“ i „jezičke ekologije“, uvodi interaktivni model smatrajući da upravo taj model reflektuje JPP na evropskom kontinentu i da interaktivni model JPP-a ima formalnu prezentaciju u dokumentima Savjeta Evrope. „Bazični postulati ovog modela jezičke politike su kulturna i lingvistička interakcija, razmena, saradnja i razumevanje govornika različitih jezika uz prepoznavanje i uvažavanje kulturne, etničke, rasne i druge različitosti i specifičnosti“ (Filipović, 2009, 59).

2.2. JPP i višejezičnost u Španiji

Ukupan broj jezika i ukupan broj država u svijetu (6.912 živih jezika³ i 192 države članice Ujedinjenih nacija)⁴ svjedoče o tome da je najčešća situacija da na teritoriji jedne države koegzistiraju različite jezičke zajednice i da, štaviše, veliki dio svjetske populacije živi u višejezičnoj realnosti.

Tradicija započeta još 1700. godine, odnosno, dolazak dinastije Borbon [*Borbón*] na vlast u Španiji u XVIII vijeku i nametanje apsolutističkog i jezički ujedinjenog modela koji je tada vladao u velikom broju evropskih država može se dovesti u vezu s onim što Bugarski (2005) naziva ekspanzionističkim modelom unutar jezičke politike, odnosno nametanje većeg ili moćnijeg jezika, kakav je bio kastiljanski, u odnosu na manje jezike, često smatrane „nekorisnim“, kakvi su bili regionalni jezici koji su se govorili na teritoriji Španije. Ekspanzionistički model naročito je karakterističan za kastiljanski u njegovoj funkciji kolonizatorskog jezika. Proces državne centralizacije Španije započeo je svoje konsolidovanje u XIX veku na osnovu postulata Francuske revolucije i ideje o *državi-naciji*, slijedeći tako model koji je već imao u samoj Francuskoj. Strukturiranje

³ Gordon, Raymond G., Jr. (ed.), 2005. *Ethnologue: Languages of the World*. Dallas, Tex.: SIL International. [<http://www.ethnologue.com>]

⁴ Izvor: United Nations Organisation [<http://www.un.org/members/list.shtml>]

države-nacije započeto je Ustavom iz 1812. i nastavljeno u XIX vijeku uporedo sa razvojem slobodne države. Smatramo da je pojava moderne države predstavljala jedan od glavnih događaja za istoriju JPP jer je upravo od vremena industrijskog razvoja i Francuske revolucije a zatim od vremena ekspanzije *država-nacija* u cijelom svijetu XX vijeka postalo moguće tvrditi da sve države sprovode određenu jezičku politiku, odnosno određeni skup aktivnosti koje preuzimaju vlasti kako bi uticale na ponašanje pojedinaca u njihovom odnosu s učenjem, strukturom ili utvrđivanjem funkcija jezičkih kodova. Naime, od trenutka kada je država dobila ulogu da sprovodi administraciju, odnosno kada se posredstvom administracije počela sprovoditi komunikacija sa građanstvom (što opet implicira da prije te komunikacije mora da postoji izbor određenog jezičkog koda, dakle, planiranje statusa), možemo da govorimo da je država dobila udjela u jezičkim pitanjima. Ovaj proces, međutim, tekao je paralelno sa jednim novim i drugačijim procesom započetim 1868. godine. Romantizam, kulturni i prvenstveno književni pokret bio je naročito specifičan za neke regije u Španiji, kakve su Katalonija, Baskija, Galisija, a nešto manje i za Valensiju i Balearska ostrva. Pokret je prvenstveno imao kulturni karakter da bi od 1890. prerastao u jedan politički pokret. Tražilo se socijalno i kulturno priznavanje regionalnih jezika i nova i drugačija teritorijalna organizacija, odnosno autonomije za pomenute regije, a da se pri tom ne dovede u pitanje jedinstvo Španije.

Kao odraz opšte društvene situacije stvorila se osnova za model koji će obilježiti mnoge evropske države u XIX vijeku, samim tim i Španiju. Naime, nacionalistički model JPP u kome jezik, država i nacija predstavljaju neraskidivo jedinstvo (Bugarski, 2005), reflektujući tako tekovine romantizma kao šireg socio-kulturnog pokreta tog vremena, imao je u Španiji dvojako djelovanje: sa jedne strane, kastiljanski jezik trebalo je da predstavlja jedinstvo nacije a, sa druge strane, buđenje nacionalne svijesti pokrenulo je i oživljavanje regionalnih jezika i funkcije koju su imali kao sredstva za identifikaciju sa zajednicom. U terminologiji JPP-a riječ je o planiranju statusa, odnosno izboru jezika ili prihvatanju ili nametanju jednog jezika kao standardnog.

Španija je nakon gubitka svojih posljednjih kolonija krajem XIX vijeka zapala u krizu, što se povezuje sa Tolefsonovim stavom o socio-kulturnim promjenama koje su nastale nakon pada kolonijalizma, kada je došlo do stvaranja novih država. Nacionalistički model reflektovao se u ideji o državi-naciji i centralističkom državnom sistemu a na isti način obilježio je

i regionalne jezike koji su počeli da se shvataju kao simboli pri utvrđivanju identiteta jedne grupe i lojalnosti prema njoj. Ova dva procesa: jedan koji se odnosio na kastiljanski jezik, drugi koji se odnosio na regionalne jezike, neki autori (Geraerts [Geeraerts], 2002) analiziraju kao dva međusobno suprotstavljena procesa standardizacije, od kojih prvi, racionalistički model, „podrazumeva upotrebu i opštu prihvaćenost standardnog varijeteta u svim društvenim slojevima i na svim geografskim područjima“ (Filipović, 2009, 60), dok za drugi, romantičarski model, „standardizovanje određenih varijeteta na štetu drugih predstavlja represiju i marginalizaciju određenog dela stanovništva“ (Filipović, 2009, 60).

Dalji tok političkih dešavanja, politički sukobi, diktatura, lingvistička recesija regionalnih jezika koji su trajali do sedamdesetih godina XX veka onemogućili su mirni prelazak iz centralizovane u decentralizovanu državu. To se desilo tek kada je usvojen Ustav iz 1978. i kada je procesom JPP zvanično priznata višejezičnost u ovoj državi.

Smatramo da u Španiji, kao i u ma kom višejezičnom društvu, skup odluka koje se tiču jezičkih pitanja neizostavno implicira politički stav koji je veoma bitan za vlasti, prvenstveno zbog toga što gotovo da nema teme koja može imati tako veliku pokretačku moć kao jezik pri strukturiranju kolektivnog identiteta.

Strukturiranje višejezičnosti unutar jedne države može biti orijentisano ka dvjema različitim strategijama: asimilacionističkoj i pluralističkoj.

Asimilacionistička strategija teži jednojezičnosti jer se polazi od stava da jedna država treba da ima jedan zajednički jezik i da je on fundamentalan, kako bi se sačuvala politička jedinstvenost, što, svakako, nije dovoljan element. U tom smislu, takozvani „nacionalni jezik“ zapravo je rezultat nametanja jezika dominantne grupe koja je uspostavila centralne državne institucije za dobrobit stanovništva. Od tog trenutka nacionalni jezik ispunjava diskriminatorску funkciju unutar političke zajednice. Nametanje jednojezičnosti obično je praćeno manje ili više striktnim zabranama svih događaja koji bi išli u korist drugom jeziku koji se govori u tom društvenom miljeu. Primjer za ovakvu vrstu jezičke politike bila bi ona koja se sprovodila u Francuskoj u vrijeme revolucije: francuski je bio jedini jezik upotrebljavan u administraciji i u školama. Kako smo već istakli, ovo je model koji je i Španija manje ili više sprovodila u svojoj jezičkoj politici sve do 1978. godine. Klos smatra da asimilacionistička jezička politika može da primijeni dvije strategije vezane za potčinjene jezike polazeći od razlike koja postoji među njima: ako su jezici manje bliski, dolazi do

zamjene jezika, a ako je bliskost veća, primjenjuje se *dijalektizacija* (na primjer ako je riječ o jezicima iz iste porodice jezika).

Pluralistička strategija, s druge strane, polazi od ideje da je neizbježno na neki način priznati višjejezičnost ako se želi sačuvati jedinstvo i vitalnost određene političke zajednice. Etnojezička politički dominantna grupa sprovodi politiku svoje grupe i dio zahtjeva ostalih grupa. Tako, u okviru pluralističke strategije postoje dvije velike grupe jezičke politike: jedna koja teži jednojezičnosti i druga koja teži višjejezičnosti. Prva grupa obuhvata tri tipa politika: 1) Jednojezičnost bez asimilacije sprovodi se kada dominantna grupa prihvata postojanje jezičkih manjina koje uživaju izvjesna prava sve dok ona ne dovode u pitanje politiku kojom se jezik dominantne grupe postavlja kao jedini službeni u svim oblastima. 2) Postoji i model jednojezičnosti zasnovan na manjinskom jeziku unutar jedne političke zajednice: manjine ne osećaju dominaciju vlasti jer imaju pravo da prime osnovno obrazovanje na svom jeziku a same vlasti finansiraju kulturni razvoj njihovih zajednica. 3) Treći tip jednojezičnosti zastupljen je u državama koje su za službeni izabrale jezik nekadašnje kolonijalne sile želeći tako da pronađu neutralan jezik za sve jezičke zajednice u državi i na taj način pokušaju da „depolitizuju“ jezičku politiku. Ni ovaj tip politike nijesu zaobišli problemi kakav je, recimo, činjenica da nove političke elite zasnivaju naciju na jeziku nekadašnjih kolonizatora protiv kojih su se svojevremeno borili (u mnogim afričkim državama engleski ili francuski kooficijalni su sa nekim od autohtonih jezika).

Druga grupa pluralističkih strategija obuhvata sve politike koje se zasnivaju na višjejezičnosti. Ove strategije bilježe ogromnu raznovrsnost modaliteta: od višjejezičnosti zasnovane na kooficijalnosti dvaju ili više jezika, kakva je, po našem mišljenju, i jezička politika u Španiji do centralnih državnih institucija koje priznaju neka jezička prava manjina na dijelu državne teritorije. Uprkos tome što je literatura o višjejezičnosti obimna, pokušaji da se nađe kategorizacija višjejezičnosti veoma su oskudni (Šifman [Schiffman], 1990). Klos, analizirajući jezičke politike *de facto*, nabraja deset varijabli koje smatra fundamentalnim. To su broj i veličina zajednica u državi (jednojezične, umjereno višjejezične i veoma višjejezične), broj jezika koje koriste pojedinci (monolingvalni, bilingvalni i poliglote) na osnovu različitog društvenog okvira, vrsta bilingvizma, pravni status jezika, specifičnost populacije, tip i stepen bilingvizma kod pojedinaca, prestiž jezika, stepen udaljenosti među jezicima, autohtonost jezika ili ne i, na kraju, ponašanje u odnosu na jezičku stabilnost.

Još jedan način da se kategorizuje višjejezičnost zasniva se na jezičkim pravima i obavezama postavljenim na osnovu dva principa: ličnom i teritorijalnom (Polston [Paulston], 2003: 476). U svojoj osnovi, teritorijalni princip znači da će svi govornici na jednoj teritoriji ili u jednoj oblasti biti tretirani na isti način dok druge oblasti ili teritorija unutar jedne države mogu imati različite jezičke režime. Personalni princip, s druge strane, ukazuje na to da će se jezičke norme postaviti u skladu sa karakteristikama govornika, neke od njih su, recimo, maternji jezik, lična jezička preferencija, obrazovanje roditelja itd. Prava građana zavisiće od toga da li će vlasti izabrati jedan ili drugi princip. Treba reći da ni treći princip nije isključen i da je često pri konkretnoj primjeni neophodna kombinaciji oba ova principa, što doprinosi stvaranju različitih modela višjejezičnosti. Modeli višjejezičnosti stoga će zavisiti od veza koje se uspostave između dominantne grupe i manjine u skladu sa željama jednih i drugih: da li žele biti asimilovani, ostati neutralni, odbaciti drugu etničku grupu ili je asimilovati.

Prema indeksu državnih jezičkih politika,⁵ Španija spada u grupu država koje na državnom nivou sprovode politiku valorizacije službenog jezika (*le politique de valorisation de la langue officielle*), koja podrazumijeva favorizovanje samo jednog jezika na političkom, pravnom, društvenom, ekonomskom itd. planu. Ako se ovakva politika primijeni na jezik većine, riječ je o nacionalnom jeziku koji ima status službenog.

Na regionalnom nivou, međutim, Španija sprovodi politiku bilingvizma zasnovanog na ličnom teritorijalnom pravu (*le bilingüisme fondé sur les droits personnels territorialisés*). Ovakva politika bilingvizma primjenjuje se na sve članove jedne jezičke zajednice koji žive u određenoj regiji i nikad ne obuhvata cijelu teritoriju države već samo jedan njen dio. Država sprovodi takav restriktivni bilingvizam kada su određene jezičke zajednice koncentrisane na jednom geografskom prostoru. U tom slučaju, regionalnim ili manjinskim jezicima dodjeljuje se određeni geografski prostor ili pak oni postaju kooficijalni sa većinskim jezikom koji se koristi na cijeloj teritoriji države. Upravo ovakva jezička politika sprovodi se u šest regija na teritoriji Španije.

2.3. Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima

Dva najznačajnija pravna instrumenta koja ulaze u oblast jezičke politike u Evropi a koja se odnose na zaštitu regionalnih i manjinskih jezika

⁵ Izvor: l'Université Laval [<http://www.tlfq.ulaval.ca/axl/index.shtml>].

jesu već pomenuta Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima (*European Charter for Regional or Minority Languages*) i Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina (*Framework Convention for the Protection of National Minorities*). Oba ova dokumenta usvojio je Savjet Evrope.

Neophodno je naglasiti da Savjet Evrope ima za cilj zaštitu ljudskih prava i pluralističke demokratije a da ga danas čini više država nego što je članica Evropske unije. Kako bi se ukazalo na ozbiljnost situacije, treba naglasiti da se računa da oko 40 miliona stanovnika Unije redovno koristi jedan istorijski regionalni ili manjinski jezik i da danas, na osnovu izvještaja UNESCO-a, u Evropi postoji više od 30 ugroženih jezika, zbog čega je značaj pomenutih pravnih instrumenata u današnjim okolnostima krucijalan.

Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima (u daljem tekstu *Evropska povelja/Povelja/EPRMJ*) u osnovi predstavlja sporazum (CETS 148) koji je 1992. godine usvojio Savjet Evrope sa ciljem da zaštiti i promoviše manjinske i regionalne jezike unutar evropske jezičke tradicije. Sporazum je stupio na snagu 1. marta 1998. godine, kada ga je ratifikovalo 5 zemalja. Osnovna obilježja ovog dokumenta su:

- a) primjenjuje se samo na jezike koji se tradicionalno koriste u državama potpisnicama ovog sporazuma;
- b) primjenjuje se samo na jezike koji se razlikuju od službenog jezika, koji imaju teritorijalnu osnovu (i stoga se, dakle, govore na određenom dijelu teritorije jedne države) ili koje govore manjine unutar jedne države (nezavisno od toga da li je ta manjina povezana određenim geografskim kriterijumom).

Analiza ova dva bitna obilježja omogućava da se primijeti sljedeće:

- Činjenica da se zaštita primjenjuje samo na jezike koji se tradicionalno upotrebljavaju među narodima država članica neophodno ukazuje na to da jezici koje govore stranci u pomenutoj državi nijesu predmet zaštite, nezavisno od toga da li je ta populacija od bitnog značaja za datu teritoriju.
- Zatim, činjenica da se zaštita primjenjuje samo za one jezike koji se razlikuju od službenog jezika države-potpisnice sporazuma ukazuju na to da sama država prosuđuje i određuje koji jezici na njenoj teritoriji predstavljaju dijalekte u odnosu na službeni jezik a koji ne.

U uvodnom dijelu *Povelje* napominje se da su neki regionalni ili manjinski jezici eventualno ugroženi i da to predstavlja štetu za evropsku tradiciju i evropsko kulturno bogatstvo. Zbog toga se smatralo legitimnim i neophodnim da se preduzmu neki „posebni koraci“ kako bi se ovi jezici sačuvali i dalje razvijali. U uvodnom dijelu ističe se i da je „neotuđivo pravo“ svakog jezika da se upotrebljava u javnom i privatnom životu. Zatim se u nastavku predstavlja veliki broj mjera koje mogu biti iskorišćene kako bi se promovisala upotreba regionalnih ili manjinskih jezika u različitim sferama društvenog života. Posredstvom tih ponuđenih opcija, *Povelja* omogućava vlastima date države neophodnu diskreciju prilikom primjene prava na javno korišćenje regionalnog ili manjinskog jezika. Međutim, u ovom dokumentu prepoznaje se potreba da se označe posebne mjere (odnosno, neophodni minimum tih mjera) čijom bi se primjenom sačuvali i razvijali manjinski jezici u Evropi i obavezuju se vlasti države-potpisnice sporazuma da snose odgovornost za taj proces.

Drugim riječima, *Povelja* nudi dva nivoa zaštite: jedan koji je obavezni minimum za sve (II dio), i drugi, opcionalni (III dio), u kome se može izabrati između 35 različitih i specifičnih aktivnosti.

Do 12. maja 2008. godine ukupno 23 države bile su potpisale i ratifikovale pomenuti dokument dok su ga preostalih 10 država potpisale ali ga još nijesu bile ratifikovale. Kada država jednom ratifikuje sporazum, šalje izvještaj u kome naglašava koji su regionalni ili manjinski jezici koje priznaje na svojoj teritoriji i koji stepen zaštite ili podrške smatra adekvatnim i primjenjivim u datoj situaciji. U slučaju da država prihvati samo zaštitu iz II dijela (koji je obavezujući i primjenjuje se za sve jezike na datoj teritoriji, nezavisno od toga jesu li pomenuti pri ratifikaciji), to znači da je ona spremna samo na jedan opšti kompromis da na konkretni jezik ili jezike primijeni principe predviđene *Poveljom*. Zaštita iz III dijela, međutim, obuhvata specifične kompromise koji se nude sa ciljem da se primijene, kako je već rečeno, na veliki broj aktivnosti iz javnih oblasti života, kakvi su: zakon, obrazovni sistem, administracija i javne usluge, mediji, kulturne aktivnosti, društveni i ekonomski život, pogranične razmjene. U nastavku *Povelje* uočava se da, uprkos tome što je odgovornost na državi da odredi koje će jezike obuhvatiti svojim izvještajem o manjinskim ili regionalnim jezicima koji se govore na njenoj teritoriji i da odredi stepen njihove zaštite, ipak postoji sistem za nadgledanje primjene *Povelje* koji će biti analiziran u daljem tekstu.

2.3.1. Principi *Evropske povelje* o regionalnim ili manjinskim jezicima

Principi na kojima je zasnovan ovaj dokument su sljedeći:

Princip demokratskog pluralizma

Ovaj princip razrađen je u uvodnom dijelu *Povelje*, u kome je jasno izloženo da zaštita i očuvanje regionalnih ili manjinskih jezika predstavljaju doprinos izgradnji Evrope, s obzirom na to da je utemeljen na idealima Savjeta Evrope, odnosno na principima demokratije i prava na različitost.⁶

Princip pravde

Razlozi koji su uticali da se jedan jezik nametne u odnosu na druge bili su, sa tačke viđenja historičara, prvenstveno političkog karaktera. Govorna zajednica koja je dominantna nametnuće svoj jezik drugim govornim zajednicama posredstvom administracije, političke moći, osnovnog obrazovanja i medija. Kao posljedica toga, stvara se elementarni osjećaj za pravdu i jednakost koji zahtijeva da se obavi „istorijska ispravka“ u korist manjinskih jezika.

Iako je dio teksta koji je sadržao izraz „istorijska ispravka“ činio dio početnog teksta, on je eliminisan u sljedećoj reviziji obavljenoj na Stalnoj sjednici lokalnih i regionalnih vlasti, koje čine dio Savjeta Evrope i koje su odgovorne za iniciranje *Povelje*.

Evropska povelja polazi i zasniva se na principu pravde i u tom cilju usvojila je dvije vrste mjera: zabranila je bilo kakvu vrstu diskriminacije prilikom upotrebe regionalnog ili manjinskog jezika u svim oblastima društvenog ili privatnog života i ponudila aktivnu podršku posredstvom serije posebnih mjera koje su izložene u njenom, već pomenutom, II i III dijelu.

Princip slobode

Još jedan princip sadržan je u uvodnom dijelu *Povelje* a njime se podsjeća da je neotuđivo pravo svakoga da govori manjinski ili regionalni jezik, i to na osnovu principa koji su sadržani u *Međunarodnoj konvenciji o ljudskim pravima*.

Nastojeći da obezbijedi potrebne uslove kako se ovaj princip ne bi shvatao kao puka namjera ili puka deklarativnost, *Povelja* je među svoje ciljeve i principe u okviru člana 7 uključila i one koji su obavezujući za sve države-potpisnice. Među njima dva imaju poseban značaj:

⁶ *Ratificación española de la CELRM*, str. 9.

- da se omogući i/ili promoviše pisana i usmena upotreba regionalnih ili manjinskih jezika u javnom i privatnom životu (čl.7.1.d);
- da se omogući i garantuje pravo na obrazovanje na regionalnim ili manjinskim jezicima i pravo da se isti istražuju.

Međutim, smatramo, a to ćemo kasnije analizirati, da su ovi koncepti, uprkos naporu da se što više preciziraju, ostali na nivou apela da se sprovedu, s obzirom na to da je jedan od bitnih djelova koji zapravo osigurava adekvatne uslove za sprovođenje ovog principa definisan pravom da se ona strana koja ne izvršava zahtjeve iz *Povelje* pozove na sud. Upravo u ovom dijelu sistemu nedostaje efikasnost.

2.3.2. Uslovi za primjenu

Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima

Principe i norme ovog dokumenta karakteriše to što se oni nalaze u okvirima njene primjenjivosti, koja se uslovljava:

- a) poštovanjem nacionalnog suvereniteta i teritorijalnog integriteta države. Kako u uvodnom dijelu, tako se i u članu 5 ističe da cilj ovog dokumenta ulazi u okvire nacionalnog suvereniteta i teritorijalnog integriteta. Nikakav kompromis, pod izgovorom da je u funkciji zaštite koju predlaže *Povelja*, neće biti dovoljan da se preduzme bilo kakva aktivnost koja bi išla na štetu pomenutog suvereniteta i integriteta;
- b) primjenom adekvatnog pravnog režima koja dalje podrazumijeva primjenu najadekvatnijeg statuta o jezicima i manjinama. *Povelja* ne umanjuje prava i garancije koji su prihvaćeni u internim zakonodavstvima ili u međunarodnim sporazumima, već se zasniva na tome da će se u slučaju mogućnosti izbora primijeniti ono što je najadekvatnije za jezike;
- c) poštovanjem *Evropske konvencije o ljudskim pravima*. Na taj način isključena je mogućnost da se ispunjavajući neke postavke iz *Povelje* povrijede prava garantovana ovom konvencijom.⁷

2.3.3. Struktura

Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima

A. Uvodni dio

U uvodnom dijelu *Povelje* navodi se da će zaštita istorijskih regionalnih ili manjinskih jezika u Evropi koji su iz nekog razloga u opasnosti

⁷ Član 4.

da mogu nestati „doprinijeti očuvanju i razvoju kulturnog i tradicionalnog bogatstva kontinenta“.⁸ Osim toga, mogućnost da se ovi jezici koriste u privatnim i u javnim sferama života predstavlja neotuđivo pravo.

Podvlači se da zaštita i promocija jezika koji čine dio interkulturalnosti i plurilingvizma ne bi trebalo da se obavljaju „na štetu službenih jezika i potrebe da se oni uče“.⁹ Upravo je ovo dio koji prouzrokuje otvoreno nepovjerenje država-potpisnica koje su često sučeljene sa secesionizmom i fragmentizacijom unutar same države, što se primjećuje i u daljem tekstu, u kome se kaže: „...izgradnja Evrope zasnovane na principima demokratije i kulturne raznolikosti, u okviru nacionalnog suvereniteta i teritorijalnog integriteta“.¹⁰ Logično je da je, pri tom, riječ o suverenitetu i teritorijalnom integritetu država, a ne jezičkih zajednica.

Uvodnim dijelom *Povelje* u suštini se proklamuju vrijednosti pluralizma koje predstavljaju ideale Savjeta Evrope. *Poveljom* se nagovještava da se među principima na kojima države-potpisnice zasnivaju svoju politiku nalaze:

- prihvatanje vrijednosti kulturne raznolikosti;
- potreba da se promoviše upotreba ovih jezika kako u privatnom tako i u javnom životu.

Suprotno onome što bi se možda moglo zaključiti, *Evropska povelja* nije u suprotnosti s interesima službenih jezika. Ona ne postavlja vezu između službenih i regionalnih ili manjinskih jezika kao konkurentnu ili antagonističku. Nijedna postavka iz *Povelje* ne može biti interpretirana tako da predstavlja prepreku za poznavanje i upotrebu nacionalnih službenih jezika.

B. Definicija

Članom 1 ovog dokumenta definisani su okviri koji će se primijeniti na jezike koje na teritoriji jedne države tradicionalno upotrebljavaju one nacije koje čine grupu brojno inferiornu u odnosu na ostatak stanovništva te države i koji su različiti od službenog jezika. Ti jezici ne mogu biti, kako smo već istakli: a) ni dijalekti službenog jezika; b) ni jezici imigranata.

⁸ „...contribuyen al mantenimiento y al desarrollo de las tradiciones y la riqueza culturales del continente” (prev. I. K.).

⁹ „...en detrimento de las lenguas oficiales y de la necesidad de aprenderlas” (prev. I. K.).

¹⁰ „...la construcción de una Europa fundamentada en los principios de la democracia y de la diversidad cultural, en el marco de la soberanía nacional y de la integridad territorial” (prev. I. K.).

„Teritorija na kojoj se govori regionalni ili manjinski jezik“ predstavlja geografski prostor na kome je pomenuti jezik način izražavanja za određeni broj osoba zbog čega je i opravdano da on bude predmet zaštite i podrške predviđene *Poveljom*.

S druge strane, „jezici bez teritorije“ su oni jezici koje upotrebljava manji procenat stanovništva na cijeloj teritoriji države te se zbog toga ne mogu pripisati konkretnoj geografskoj oblasti unutar države.

C. Ponuđena zaštita

C.1. Osnovni principi koji se mogu primijeniti na sve manjinske ili regionalne jezike u državi-potpisnici predstavljeni su u II dijelu, član 7, u kome se nalaze opšti ciljevi i principi potrebni za vođenje svake države koja želi da promoviše i zaštititi upotrebu svakog regionalnog ili manjinskog jezika koji se upotrebljava na njenoj teritoriji u svim oblastima javnog ili privatnog života. Ovi ciljevi i principi uključuju, u svojoj specifičnoj formi:

- a) Priznavanje manjinskog ili regionalnog jezika kao atributa zajednice;
- b) Priznavanje i poštovanje geografskih oblasti u kojima se jezik govori;
- c) Olakšavanje usmene i pisane upotrebe pomenutih jezika u javnoj, socijalnoj i ekonomskoj sferi života;
- d) Očuvanje i razvoj veza između grupa koje koriste regionalni ili manjinski jezik i drugih grupa u državi koje govore druge jezike; to su, na primjer, kulturne veze uspostavljene sa drugim grupama koje upotrebljavaju različite jezike;
- e) Promovisanje obrazovanja i studije o ovim jezicima u adekvatnim etapama;
- f) Obezbjedivanje sredstava koji će govornicima koji žive u datoj oblasti u kojoj se upotrebljava taj jezik omogućiti učenje regionalnog ili manjinskog jezika ako oni to žele;
- g) Promocija studija i istraživanja o manjinskim jezicima na univerzitetima ili ekvivalentnim centrima;
- h) Promocija adekvatnih oblika međunarodne razmjene.

Prilikom ratifikacije, država nije obavezna da identifikuje regionalne ili manjinske jezike. Međutim, u kasnijim fazama, kada se Savjetu Evrope pošalje periodični izvještaj, od države će se zahtijevati da obezbijedi završnu informaciju o tome kako je svaki od ovih jezika zaštićen i da li se promoviše njegova upotreba u skladu sa dijelom II.

C.2 Napredna zaštita

U III dijelu dokumenta uvode se opšti principi nabrojani u II dijelu, u specifičnijoj formi. Države moraju da pristanu da primijene predviđene stavke iz III dijela za koje su se obavezale da će ih ispuniti. Najprije se mora specificirati jezik ili jezici na kojima su prihvatili da se pomenuti dio primijeni; nakon toga države moraju da izaberu najmanje trideset pet aktivnosti koje će primijeniti na svaki jezik.

Većina normi iz ove sekcije sadrže različite opcije, koje, međutim, nijesu sve na istom nivou zahtjevnosti. Takođe se mora voditi računa da se izabere ona opcija koja je prikladna za „specifičnu situaciju svakog jezika“.

Strane se kasnije pozivaju da daju doprinos kompromisima, u onoj mjeri u kojoj to pravna situacija ili finansijske mogućnosti dozvoljavaju (član 3.2).

Svaki član iz III dijela, iz koga se i biraju aktivnosti koje se moraju primijeniti, odnosi se na jednu od sljedećih sfera iz javnog života:

- Obrazovanje;
- Zakonodavna vlast;
- Administracija i javne usluge;
- Mediji;
- Kulturne aktivnosti i zabava;
- Ekonomski i socijalni život;
- Pograniczne razmjene.

Pošto su jednom izabarale nivo željene zaštite za odgovarajuće manjinske ili regionalne jezike, države-potpisnice imaju obavezu da svake tri godine Savjetu ministara šalju izvještaj o statusu kompromisa usvojenih posredstvom *Povelje* i o preduzetim aktivnostima za njihovo izvršenje.

D. Nadgledanje i rukovođenje

Najznačajniji element za uspješno funkcionisanje *Povelje* predstavlja mehanizam za kontrolu, postavljen kako bi se dala ocjena o njenoj realnoj aplikaciji u državama-potpisnicama sporazuma, kao i, kada to bude bilo potrebno, preporučile izvjesne korekcije kako u legislaciji i jezičkoj politici, tako i u praksi.

Za razliku od drugog pravnog instrumenta o manjinama, koji je takođe ustanovio Savjet Evrope (*Okvirna konvencija o zaštiti nacionalnih manjina*), u *Povelji* se ne govori o ljudskim pravima, već isključivo o kulturnim i jezičkim. U njoj se, međutim, detaljno raspravlja o vezama i

kompromisima među državama, što je još jedan razlog na osnovu koga se vidi da je dokument sačinjen zbog država a ne zbog Savjeta. Ovo može da ukaže, u nekim slučajevima, da najbolji način da se državne obaveze primijene na nacionalnom nivou jeste da se to obavi putem legislacije, dodjeljujući prava govornicima jezika koji posjeduju izvjestan nivo relevantnosti.

Povelja, čiju primjenu neprekidno nadgleda Savjet eksperata, zahtijeva aktivno učešće države na taj način što će ona usvojiti adekvatne zakone, utemeljiti adekvatnu jezičku politiku, implementirati dovoljan broj mjera, omogućiti praksu na specifičnom jeziku itd. Sa ciljem da ispuni zahtjeve *Povelje*, država se poziva na djelovanje a ne na ulogu pasivnog posmatrača jezičke situacije u zemlji. Nije dovoljno ratifikovati dokument a zatim samo posmatrati tok događaja.

Na kraju, *Evropska povelja* inkorporira u ono što se odnosi na kontrolu njene primjene nekoliko internih i nekoliko eksternih mehanizama za kontrolu države.

D.1 Interni mehanizmi za kontrolu države

Interni mehanizmi u državama veoma su slabo razrađeni. Riječ je o organima koji su konstituisani da bi predstavljali interese regionalnih ili manjinskih jezika¹¹ ili o organima koji su predviđeni da vrše kontrolu obrazovnog sistema.¹²

To su organi „zaduženi za savjetovanje vlasti o svim pitanjima koja utiču na regionalne ili manjinske jezike“. Predstavljaju, dakle, konsultantske organe, ali budući i pravno konstituisani, imaju pravo da pozovu Komitet eksperata, o čemu će biti riječi u nastavku.

D.2 Eksterni mehanizmi za kontrolu države

- a. Periodični izvještaji: Strane se obavezuju da će Generalnom sekretarijatu Savjeta Evrope tri puta godišnje podnositi izvještaj o politici koju sprovode a koja je u skladu sa II dijelom *Povelje*, te izvještaj o konkretnim mjerama koje su usvojile kako bi ispunile norme iz III dijela. Izvještaji moraju biti javni.¹³
- b. Savjet eksperata: Ovaj savjet, koji je postavio Savjet ministara, sastavljen je od po jednog člana iz svake države koja je potpisala

¹¹ Idem, čl. 7.4

¹² Idem, čl. 8.1. i

¹³ Idem, čl. 15

sporazum. Naime, država predlaže kandidate a zatim se među njima izabere jedan za svaku državu. Njihova je obaveza da Savjetu ministara podnesu izvještaj, elaboriran na osnovu podataka koje im dostavlja država-potpisnica, na osnovu podataka koje dobije na licu mjesta i onih koje dobije posredstvom asocijacija ili državnih, legalno konstituisanih organa. Izvještaj treba da sadrži sva pitanja vezana za kompromise koji su u skladu sa III dijelom.

- c. Izvještaj Generalnog savjeta: *Povelja* predviđa da Generalni savjet dva puta godišnje predstavi Parlamentarnoj skupštini detaljan izvještaj o tome kako se ona primjenjuje u državama koje su je potpisale.¹⁴

Centralna figura u mehanizmu ove kontrole je Nezavisni komitet eksperata, koji šalje Savjetu ministara ocjenu o tome da li države-potpisnice ispunjavaju zahtjeve *Povelje*. Uloga Komiteta je da dà procjene o aktivnostima svake države-potpisnice o postojećim pravnim činjenicama, regulacijama i trenutnim aktivnostima koje se primjenjuju na njenim manjinskom ili regionalnim jezicima. Komitet sakuplja informacije koje mu dostavljaju državne vlasti i koje mu prosljeđuju nezavisni izvori unutar države, a sve to da se dobije tačna predstava o realnoj situaciji svakog jezika.

Nakon preliminarnog ispitivanja izvještaja koji je priložila država-potpisnica, Komitet postavlja, ako je potrebno, izvjestan broj pitanja državnim vlastima kako bi obezbijedio dodatnu informaciju o svim elementima za koje smatra da nijesu dovoljno razrađeni u izvještaju. Ova procedura obavlja se u pisanoj formi a zatim u većini slučajeva delegacija Komiteta posjećuje određenu državu. Tokom posjete delegacija dolazi u kontakt sa zajednicama i asocijacijama čiji je rad usko vezan za upotrebu relevantnih jezika i obavještava vlasti o rezultatima posjete. Ovakav način sakupljanja informacija osmišljen je da bi omogućio Komitetu da objektivno procijeni primjenu *Evropske povelje* u datoj državi.

Po završetku ovog procesa, Komitet eksperata sastavlja sopstveni izvještaj o situaciji, koji se šalje Komitetu ministara sa sugestijama za koje se smatra da bi mogle biti preporučene datoj državi, ako bude potrebe.

2.3.4. Kritike

Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima

Prije svega, *Poveljom* se zadržava diskriminatorski status između službenog i manjinskih ili regionalnih jezika i, štaviše, njom se taj status

¹⁴ Idem, član 16.5

potvrđuje i učvršćuje budući da se neslužbenim jezicima dodjeljuje kategorija „manjinski“, ukidajući time mogućnost da se oni samopotvrde i razviju u jednom okruženju kao jednaki s ostalim jezicima. Izabrani jezici uvijek će biti manjinski, nemajući druge opcije osim da koegzistiraju sa službenim jezikom. Oni, stoga, gube mogućnost da jednog dana dobiju status kooficijalnih.

Osim pomenutog, *Povelja* ne uspostavlja nikakav pravosudni ili sličan sistem u slučaju da data država ne ispunjava kompromis. Ne primjećuje se čak ni na nivou komentara namjera da se formira međunarodni sud za odbranu jezika. Upravo je to jedna od kritika koje upućuju akademici i organizacije za odbranu jezika.

Sljedeća kritika odnosi se na mehanizme koji su *Poveljom* predviđeni za kontrolu njene primjene. Ti mehanizmi su, kako se već istaklo, informativnog karaktera i, osim toga, suštinski služe da se država samokontroliše jer ona šalje periodične izvještaje i predlaže eksperte. Ipak, treba naglasiti da mehanizmi koje *Povelja* nudi predstavljaju bitan napredak u odnosu na druge konvencije: ona, naime, omogućava da se ima objektivna informacija o situaciji regionalnih ili manjinskih jezika.

Na kraju, jedna od najslabijih tačaka *Povelje* nalazi se u činjenici da ona ne posjeduje dovoljnu pravnu snagu na osnovu koje bi tražila pravosudnim putem da se njeni zahtjevi izvršavaju. Takođe ne predviđa nikakvu mogućnost sankcija.

U suštini, ne postoji specifičan mehanizam da se interveniše u procesu evaluacije institucija koje predstavljaju ove jezike, nazvane manjinskim ili regionalnim, a da to nije povezano sa službenim jezikom. Kontradiktorno je da na osnovu jednog dokumenta koji ima funkciju „zaštite regionalnih ili manjinskih jezika“ ne postoji institucija koja će predstavljati isključivo te jezike. Jedini pomen o tome nalazi se u članu 16, koji kaže da „organi ili asocijacije koji su pravno ustanovljeni moći će da privuku pažnju Komiteta eksperata u slučaju onih pitanja koja se odnose na kompromise koje je napravila ta strana u skladu sa III dijelom ove *Povelje*. Pošto je konsultovao zainteresovanu stranu, Komitet eksperata moći će da računa na ove informacije prilikom pripreme izvještaja koji se pominje u III paragrafu ovog člana. Ovi organi ili asocijacije moći će, osim toga, da iznesu svoje stavove o politici koju sprovodi ta strana, u skladu sa II dijelom“.¹⁵

¹⁵ „...los organismos o a las asociaciones establecidas legalmente en una Parte podrán llamar la atención del Comité de Expertos sobre cuestiones relativas a los compromisos

Postoji, zapravo, mogućnost intervencije, kao i to da istu razmotri Komitet eksperata, ali uticaj ove intervencije na mehanizam za kontrolu iz *Povelje* prilično je slab.

2.3.5. Primjena Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima u Španiji

Španija je ratifikovala ovaj dokument i on je stupio na snagu 1. avgusta 2001. S tim u vezi Vlada Španije napravila je dvije kategorije jezika:

- Jezici koji su službeni u autonomnim oblastima (katalonski, baskijski/euskera, galisijski);
- Ostali jezici o kojima su i dalje otvorene debate da li se zapravo radi o jezicima ili o dijalektima (asturijski, aranski, valensijski, aragonski).

U slučaju prve kategorije jezika, država se obavezala da primijeni različite paragrafe iz III dijela *Povelje*, prvenstveno one koji se odnose na konkretne sporazume u oblasti obrazovanja, pravosuđa, administracije, javnih usluga, medija, kulturnih aktivnosti itd. Kada je riječ o „jezicima“ navedenim u drugoj kategoriji, španska strana obavezala se da će primijeniti sve norme iz III dijela *Povelje* koje su realno primjenjive u skladu sa ciljevima i principima postavljenim u članu 7 (II dio *Povelje*), a to zapravo rezultira više kao dobra volja nego kao realna i efikasna norma za zaštitu pomenutih „jezika“, s obzirom na nepreciznost kojom su tretirani principi u II dijelu.

2.3.6. Kritike i komentari o primjeni

Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima u Španiji

Entuzijasti i pristalice višejezičnosti u Španiji naglašavaju (Romeu, 2003, 42) da se mnoge norme za koje se založila država a koje se odnose na poglavlje II ili poglavlje III *Povelje* ne sprovode, ili zbog toga što je riječ o generalijama koje je teško precizirati, ili se, pak, radi o onim aspektima koji su već predviđeni različitim autonomnim statutima, tako da se, ratifikujući *Povelju*, španska vlada osigurala da ne prihvati previše novih kompromisa

que haya tomado esta Parte en virtud del capítulo III de esta Carta. Una vez consultada la Parte interesada, el Comité de Expertos podrá tener en cuenta estas informaciones en la preparación del informe al que hace referencia el párrafo 3 de este artículo. Estos organismos o asociaciones podrán presentar, además, declaraciones sobre la política llevada a cabo por una parte, de acuerdo con el Capítulo II”.

u korist ovih jezika. Čak se naglašavaju neki članovi koji su kontardiktorni uobičajenoj političkoj praksi u Španiji.

Primjer za to bio bi, recimo, član 7.1b iz *Povelje*, koji se odnosi na administrativnu podjelu:

„...vezano za geografsku oblast svakog regionalnog ili manjinskog jezika, tako da postojeće administrativne podjele ili nove podjele ne predstavljaju prepreku za promociju regionalnog ili manjinskog jezika.“¹⁶

Realno, sâm Ustav Španije (član 3.2) predstavlja prepreku za promociju regionalnih ili manjinskih jezika u ovom aspektu, jer nameće restrikcije u koordiniranosti među autonomnim oblastima i ograničava njihove teritorije. I upravo time se zabranjuje veća zaštita i podrška ovim jezicima budući da se govorne zajednice često ne podudaraju s administrativnim i autonomnim ograničenjima.

Drugi primjer vezan je za član 7.1.c *Povelje*:

„...potreba za jednom odlučnom aktivnošću kojom se promovišu regionalni ili manjinski jezici u cilju njihove zaštite“.¹⁷

Međutim, upravo oni jezici kojima je potrebna najveća zaštita jer su ozbiljno ugroženi (slučaj asturijskog ili aragonskog) najmanje su zaštićeni, i to na osnovu odluke španske vlade koja ih je isključila iz prve kategorije – jezika zaštićenih III dijelom *Povelje*.

Još jedan prilično kontroverzan aspekt, prije svega zbog nepreciznosti kojom je tretiran u *Povelji*, jeste osposobljenost službenika državne administracije da mogu da usluže građane na njihovom jeziku kako bi ti građani mogli da ostvare pravo da se izražavaju na sopstvenom jeziku. *Povelja* se bavi time toliko što upotrebljava izraz „koliko je to moguće“,¹⁸ što reflektuje terminološku nepreciznost. S druge strane, za one administracije koje pažljivo primjenjuju sadržaj *Povelje*, ovo se može smatrati dovoljnim da se, recimo, zahtijeva poznavanje jezika određene autonomne oblasti za sve one koji se prijavljuju za radno mjesto u državnoj administraciji ili bar, kao neki minimum, da se uvede posebno ili dodatno bodovanje za one koji poznaju pomenuti jezik. Tekst *Povelje* glasi ovako: *zadovoljiti, koliko je to moguće, potražnju za onim državnim službenicima koji poznaju neki*

¹⁶ „...respecto del área geográfica de cada lengua regional o minoritaria, de manera que las divisiones administrativas existentes o las nuevas no constituyan un obstáculo para la promoción de la lengua regional o minoritaria.”

¹⁷ „...la necesidad de una acción decidida de promoción de las lenguas regionales o minoritarias para salvaguardarlas”.

¹⁸ „...en la medida de lo posible”.

*regionalni ili manjinski jezik tako što će takvi službenici biti slati tamo gdje se koristi taj jezik.*¹⁹

Druge frakcije, evidentno nacionalističke i prokastiljanske orijentacije, kritikuju činjenicu da se u *Povelji* nije razvilo ono što je izloženo u uvodnom dijelu a odnosi se na zaštitu službenog jezika (kastiljanskog/španskog u Španiji) niti su uspostavljene korektivne norme u slučaju da dođe do „previše“ višejezičnosti.

Tu se pravi paralela s Ustavom Španije iz 1978. Naime, ni Ustavom nijesu predviđene adekvatne zakonodavne norme svojstvene autentičnoj jezičkoj politici koja bi štitila i promovisala upotrebu i usavršavanje „kastiljanskog, službenog jezika države Španije“²⁰ (član 3).

Tako se, recimo, aktuelno zapostavljanje kastiljanskog/španskog, službenog jezika u Kataloniji, a što ima velike političke, prosvjetne, društvene i komunikativne posljedice, moglo predvidjeti i izbjeći. Zaustavljanje tog procesa i, kasnije, pozivanje pred Ustavnim sudom mogli su biti izbjegnuti posredstvom konkretnih, dogovorenih normi koje bi prethodile zakonima o normalizaciji.

Član 3-1 Osnovnog zakona o oficijalnosti ističe obavezu da se poznaje i pravo da se koristi španski jezik, ali ne uvodi jedan zakonodavni dodatak kojim bi se zaštitilo pomenuto poznavanje i upotreba. Sve to moglo bi biti sprovedeno a da ne ide na štetu statusa jezika autonomnih regija.

Govoreći i dalje o kritikama, u uvodnom delu *Povelje* podvlači se vrijednost interkulturalnosti i plurilingvizma, odnosno multilingvizma. U tom smjeru, Evropski parlament donio je rezoluciju (11. 12. 1990) kojom se zastupa multilingvizam, odnosno integralni plurilingvizam službenih jezika Evrope unije. Na osnovu te rezolucije donešena je još jedna koja se odnosila na katalonski i na osnovu koje bi on iz statusa interne kooficijalnosti prešao u status međunarodne oficijalnosti. Nakon katalonskog, to bi se sprovelo i sa drugim evropskim jezicima.

Pomenuta institucija prihvata, međutim, činjenicu da nije moguće sprovesti jednu konkretnu primjenu principa jednakosti za sve jezike u državama članicama. Ekonomskim razlozima, koji bi se multiplikovali ako bi se obavljali brojni prevodi među različitim službenim jezicima, pridružili bi se i komunikacijski problemi nastali zbog neizbježnih grešaka i ne-

¹⁹ „...satisfacer, en la medida de lo posible, las demandas de agentes públicos que conozcan una lengua regional o minoritaria al ser destinados a un territorio donde se usa esta lengua”.

²⁰ „...castellano, lengua española oficial del Estado”.

odgovarajućih semantičkih konstrukcija koje bi se proizvele u različitim verzijama prevoda. Zbog svega toga multilingvizam ili integralni plurilingvizam službenih jezika na međunarodnom planu bio bi neodrživ. Ovo bi se desilo čak i kad bi se prihvatila sad više ne samo nemogućnost potpune jezičke jednakosti već i limitiranog integralnog multilingvizma, koji, osim *contradiction in terminis* koji izraz posjeduje, ne bi mogao da se definiše.

Na osnovu nekih autora²¹ iz ove oblasti, zakoni o jezičkoj normalizaciji u Španiji prevazilaze normative predviđene *Poveljom*, i to u korist manjinskih jezika. Međutim, u slučaju Katalonije, Opšti plan o jezičkoj normalizaciji iz 1995. godine, objavljen na katalonskom, i Zakon o jezičkoj politici iz 1998. godine nijesu u skladu s *Poveljom* zato što se u njima ne poštuju prava govornika nacionalnog ili državnog jezika.

Primjer za to je jedna norma u Kataloniji na osnovu koje se osnovno obrazovanje obavlja isključivo na kooficijalnom jeziku a na štetu državnog, za neke učenike maternjeg jezika. Takvi, iako sporadični i manje zastupljeni, slučajevi dešavaju se u nekim školskim institucijama u Galisiji. Riječ je o radikalnim jezičkim regulativama koje su u suprotnosti s *Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava* i sa samom *Evropskom poveljom o regionalnim ili manjinskim jezicima*.

3. Zaključak

Proces globalizacije kao proces kulturne homogenizacije obilježio je početak XXI vijeka. Međutim, uporedo s pomenutim procesom, odvija se još jedan proces, poznat pod nazivom glokalizacija, odnosno jačanje onih aspekata koji se odnose na lokalni, etnički i nacionalni identitet. U tom smislu, Španija, kao država koja njeguje evropske tendencije u oblasti JPP a koje se odslikavaju prvenstveno u dokumentima Savjeta Evrope, jedan je od primjera države u kojoj postoji i još uvijek nije okončan proces proliferacije *ausbau* jezika, tj. onih jezika koji se smatraju jezicima ne na osnovu jezičkih već političkih, socijalnih, kulturnih i drugih razloga.

Teorijski i empirijski modeli koji su komplementarni a primjenjivi na istorijske tokove u samom razvoju JPP u Španiji okončavaju se, do ovoga trenutka, dokumentom Savjeta Evrope – *Evropskom poveljom o regionalnim ili manjinskim jezicima*. Ovim dokumentom zaštićeni su regionalni jezici Španije, nekima je dat status kooficijalnosti (katalonski, valensijski, galisijski, baskijski), dok je drugima dat status zaštićenih jezika (aranski,

²¹ Alfonso de Arzúa Zulaica. 1998. *La oficialidad lingüística según la Constitución Española, en conexión con la Unión Europea*

aragonski, asturijski). Uprkos tome što proces proliferacije jezika na teritoriji države, očito, nije dovršen i uprkos prilično komplikovanim mehanizmima koji se moraju primjenjivati kako bi se očuvala višejezičnost u Španiji, upravo je njena jezička politika primjer uspješne politike u ovoj oblasti koju bi mogle da slijede i mnoge druge države, čak i one koje nemaju tako komplikovanu jezičku situaciju, među kojima je i naša.

Bibliografija

- Ager, Dennis. 2001. *Motivation in Language Planning and Language Policy*. Clevedon: Multilingual Matters Series. 210 str.
- Bargueño, Jesús. 2002. "El mapa escondido: las lenguas de España". U: *Boletín de la A.G.E.N.º 34*. Universitat de Lleida. str. 171-192.
- Bastardas Albert&Emil Boix (eds). 1994. *¿Un estado una lengua? La organización política de la diversidad lingüística*. Barcelona: Octaedro Universidad 167 str.
- Bosson Georg, de Aguilar González & Francisco Báez (eds). 2000. *Identidades lingüísticas en la España autonómica*. Madrid: Iberoamericana. 189 str.
- Bratt Poulston, Christina. 2003.(a) "Language Policies and Language Rights". U: Christina Bratt Poulston & G. Richard Tucker (eds.) *Sociolinguistics. The Essential Readings*. Blackwell Publishing. str. 472-483.
- Bratt Poulston, Christina. 2003. "Linguistic Minorities and Language Policies". U: Christina Bratt Poulston & G. Richard Tucker (eds.) *Sociolinguistics. The Essential Readings*. Blackwell Publishing. str. 395-407.
- Bugarski, Ranko (1992) "Language Situation and General Policy". U: Ranko Bugarski, C. Hawkesworth (eds). *Language Planning in Yugoslavia*. Slavica. Columbus. OH. str. 10-26.
- Bugarski, Ranko. 1996. *Jezik u društvu*. Beograd: XX vek. 259 str.
- Bugarski, Ranko. 1997. "Lengua, nacionalismo y la desintegración de Yugoslavia". U: *Revista de antropología social*. Madrid: Servicio de publicaciones Universidad Complutense. str. 13-26.

- Bugarski, Ranko. 2001. "Language, Nationalism and War in Yugoslavia". *International Journal of Sociology of Language*. 151: 69-87.
- Bugarski, Ranko. 2001. *Lica jezika. Sociolingvističke teme*. Beograd: Biblioteka XX vek. 246 str.
- Bugarski, Ranko. 2005. *Jezik i kultura*. Beograd: XX vek. 288 str.
- Bugarski, Ranko. 2005. *Jezik u kontekstu*. Beograd: Čigoja. 298 str.
- Calvet, Jean Louis. 1998. *Language Wars and Linguistic Politics*. Oxford: Oxford University Press. 212 str.
- Climent-Ferrando, Vincent. 2005. "L'origen i l'evolució argumentativa del secessionisme lingüístic valencià. Una anàlisi des de la transició fins a l'actualitat. Documents de treball 18". [www.ciemen.org/mercator/pdf], (stranici pristupljeno u oktobru 2008.)
- Cooper, Robrt Leon. 1989. *Language Planning and Social Change*. Cambridge: Cambridge University Press. 216 str.
- Coucil of Europe. 2001. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Crystal David. 1987. *The Cambridge Encyclopedia of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Echenique Elizondo, María Teresa & Juan Sánchez Méndez. 2005. *Las lenguas de un Reino. Historia lingüística hispánica*. Madrid: Gredos. 535 str.
- Filipović, Jelena, Julijana Vučo & Ljiljana Đurić. 2007. "Critical Review of Language Education Policies in Compulsory Primary and Secondary Education in Serbia". U: *Current Issues in Language Planning*, 8 (1).
- Filipović, Jelena. 2007. „Ideološki aspekti politike i planiranja nastave jezika“, U: J. Vučo (ed.) *Savremene tendencije u nastavi jezika i književnosti*. Beograd: Filološki fakultet, str. 375-385.
- Filipović, Jelena. 2009. *Moć reči. Ogledi iz kritičke sociolingvistike*. Beograd: Zadužbina Andrejević. 173 str.
- Fishman, Joshua A. 2001. *Reversing Language Shift*. Clevedon: Multilingual Matters. 448 str.
- García Mouton, Pilar. 2002. *Lenguas y dialectos de España*. Madrid: Arco. 61 str.

- Garrote Bernal, Gaspar. 1998. *El conflicto lingüístico en España*. Madrid: Universidad Europea de Madrid-CEES. 20 str.
- Grabe, William (ed.). 1993/1994. "Language Policy and Planning". U: *Annual Review of Applied Linguistics (ARAL)*. 14.
- Geeraerts, D. (2002) "Cultural Models of Linguistic Standardization". <http://wwwling.arts.kuleuven.ac.be/gling/Cultural%20models%20of%20linguistic%20standardization.pdf>. Veb-strani pristupljeno decembra 2007. Štampano u: Geeraerts, D. (2003) "Cultural Models of Linguistic Standardization". U: R. Dirven, R. Frank and M. Piétz (eds) *Cognitive Models in Language and Thought: Ideology, metaphors and meanings* (pp. 25–68). Berlin: Mouton de Gruyter, Cognitive Linguistics Research 24.
- Greenberg, Robert D. 2004. *Language and Identity in the Balkans. Serbo-croatian and its Distintegrations*. Oxford: Oxford University Press. 186 str.
- Hale, Ken. 1992. "Endangered Languages". U: *Language*. 68, (1): 1–42.
- Haugen, Einer. 1993. "Planning for a Standard Language in Modern Norway". U: *Antropological Linguistics. A Retrospective of the Journal Antropological Linguistics: Selected Papers, 1959–1985*. 35, (1/4): 109–123.
- Hornberger, Nancy H. 1995. "Escrituralidad, preservación de la lengua y derechos humanos lingüísticos: tres casos ilustrativos". U: *Alteridades* 5 (10): 67–78.
- Hornberger, Nancy H. 1998. "Bilingual Education and English-Only: A Language-Planning Framework". U: *International Communication Gazette*: 60 (1): 27–46.
- House, Juliane. 2003. "English as a Lingua Franca: A Threat to Multilingualism". *Journal of Sociolinguistics* 7(4): 556–578.
- Kaplan, Robert B. & Richard B. Baldauf. 1997. *Language Planning: From Theory to Practice*. Clevedon: Multilingual Matters Series. 394 str.
- Kloss, Heinz. 1966. "Types of Multilingual Communities: A Discussion of ten variables". U: *Sociological Inquiry*. 36:135–145.
- Kloss, Heinz. 1998. *The American Bilingual Tradition*. Center for Applied Linguistics. 463 str.
- Koeing, Matthias. 1999. "Democratic Governance in Multicultural Societies. Social Conditions for the Implementation of Inter-

- national Human Rights Through Multicultural Policies”. [www.unesco.org/shs/most] (stranici pristupljeno u avgustu 2008.)
- Lodaes, Juan Ramon. 2002. *Lengua y Patria. Sobre el nacionalismo lingüístico en España*. Madrid: Santillana Ediciones Generales. 214 str.
 - López García, Angel. 1997. “Tres actitudes ante un mismo problema: Cataluña, Galicia, País Vasco”. U: *Revista de antropología social*. Madrid: Servicio de publicaciones Universidad Complutense. str. 87–104.
 - Mackey, William F. 1994. “La ecología de las sociedades plurilingües”. U: Bastardas, Albert & Emili Boix (eds.) *¿Un estado, una lengua? La organización política de la diversidad lingüística*. str. 25–54. Barcelona: Octaedro.
 - Moreno, Elda. 2001. ”La Charte Européenne des Langues Regionales ou Minoritaires: un instrument juridique au service du patrimoine linguistique européen“. U: *International Journal on Multicultural Societies* (IJMS). UNESCO. 3 (1): 26–32.
 - Nahir, Moshe. 1984. “Language Planning Goals: A Classification”. U: *Language Problems and Language Planning*. 8.3: 294–327.
 - Petschen Verdaguer, Santiago. 1997. “Los principios reguladores de las lenguas en la Europa Contemporánea”. U: *Revista de antropología social*. Madrid: Servicio de publicaciones Universidad Complutense. str. 71–86.
 - Ricento, Tomas. 2002. ”Historical and Theoretical Perspectives in Language Policy and Planning”. U: *Journal of Sociolinguistics* 4, (2): 196–213.
 - Ricento, Tomas. (ed) 2006. *An Introduction to Language Policy. Theory and Method*. USA: Blackwell Publishing. 371 str.
 - Robinson, David. 2008. “Language Policy and Planning”. *ERIC Educational Reports*. [http://findarticles.com/p/articles/mi_pric/is_198812/ai_977427850], (stranici pristupljeno u septembru 2008.)
 - Romeo, Joseph. 2003. “Aplicación de la Carta Europea de Lenguas Regionales o Minoritarias en España”. U: *Año europeo de las lenguas. Situación jurídica del euskera en Navarra*. Pamplona: Euskara Kultur Elkargoa. str. 33–51.
 - Ruiz, Richard. 1984. “Orientations in Language Planning”. U: *NABE Journal* 12: 97–109.

- Schiffman, Harold F. 1996. *Linguistic Culture and Language Policy*. London: Routledge. 351 str.
- Siguán, Miguel. 1992. *España plurilingüe*. Madrid: Alianza Universidad. 355 str.
- Siguán, Miguel. 1999. *Conocimiento y uso de las lenguas en España: investigación sobre el conocimiento y uso de las lenguas cooficiales en las Comunidades Autónomas bilingües*. Madrid: CIS. 78 str.
- Skutnabb-Kangas, Tove. 2002. *Language policies and education: The role of education in destroying or supporting the world's linguistic diversity*. Izlaganje na Svjetskom kongresu o jezičkoj politici, 16–20 aprila 2002, organizator Linguapax Institute u saradnji sa Vladom Katalonije, Barselona, Španija. [[http:// www.linguapax.org/congres/plenaries/skutnabb.html](http://www.linguapax.org/congres/plenaries/skutnabb.html).] (stranici pristupljeno u oktobru 2006.)
- Spolsky, Bernard. 1998. *Sociolinguistics*. Oxford: Oxford University Press. 128 str.
- Tollefson, James W. 1991. *Planning Language, Planning Inequality: Language Policy in the Community*. New York: Longman. 234 str.
- Trudgill Peter. 2004. "Glocalisation and the Ausbau Sociolinguistics of Modern Europe". U: Duszak, Anna & Urszula Okulska (eds.). *Speaking from the Margin: Global English from a European Perspective*. Polish Studies in English Language and Literature. Vol. 11. Frankfurt, New York, Oxford: Peter Lang.
- Vernet i Llobet, Jaume. 1994. *¿Un estado, una lengua? La organización política de la diversidad lingüística*. Barcelona: Octaedro universidad. 167 str.
- Zabaltza, Xabier. 2006. *Una historia de las lenguas y los nacionalismos*. Barcelona: Ed. Gedisa, S.A. 282 str.

Ivana KOVAČ

THEORETICAL AND EMPIRICAL MODELS OF LANGUAGE POLICY AND LANGUAGE PLANNING IN SPAIN

The linguistic situation of the minority languages in Europe and the world is that of imminent danger, partially caused by the globalization process which highlights the beginning of the XXI century. However, along with this globalization phenomenon, a process of strengthening the national and ethnical traces, called the glocalization, can also be observed. The European council, as part of the recent tendencies within the context of the European linguistic policy, drafted a legal document which seeks he protection of the above referred category of languages, considering them a key piece of the continent's cultural heritage. So far, this document represents the greatest legal effort within the context of the pan-regional language protection.

It is the subject of this paperwork to evaluate both the academic and non-academic literature related to the models of linguistic policy which has been formerly applied in the Spanish language policy, and which are currently being applied in those Spanish provinces where the linguistic co-official style is in force. Spanish language policy is mostly based in a number of public documents which determine it, and which make possible the accomplishments of its aims and its full applying. As a multi-linguistic nation, endowed with a state level valorization policy of the official language, and a bilingual policy supported in territorially-based personal rights, applied in six provinces of the state, the Spanish linguistic situation has, as a matter of fact, certain level of difficulty.

At the same time it partially shares the same tendencies of the European linguistic policy, Spain aims to effectively protect its regional languages, granting them the co-official status within the regions where they are spoken, or otherwise conferring them a protected language status. Nevertheless, it persist in the country a proliferation and spreading process of the *ausbau* languages which has not finished yet, and that continuously modifies the country's linguistic situation.

Key words: *glocalization, ausbau language, language policy, language planning, multilingualism, regional or minority language*